

Szentpéteri Márton

RIFIUTOPOLI*

Avagy miként került Dante kezébe szemetes zsák?

„Van, aki fent szeretné tartani a bénultságot.”

Monsignor Carlo Liberati, Pompei püspöke

„*Boldogtalan Campania*” (*Campania infelix*)

2007 utolsó napjaiban és 2008 januárjában egy rövid időre a világsajtó érdeklődésének homlokterébe került a dél-itáliai Campania tartománya, s annak fővárosa, Nápoly. Ezúttal azonban nem a várossal kapcsolatban leginkább megszokott sztereotípiák adtak erre okot, s így nem a *canzone napoletanáról*, nem a *pizzáról*; nem a *motorínóktól* zajos, szárítóköteleken öblítőszerektől illatozó ruhákkal rakott sikátorokról; nem Pulcinelláról, nem Sophia Lorenről, de nem is az Alessandro Mendini kifundálta, erősen az ikonikus építészeti irányába mutató új metrómegállókról szólt a fáma, hanem nemes egyszerűséggel csupán a szemétről.¹ A televíziós társaságok híradóiban sorjázó infernalis jelenetek utcahosszak során tornyosuló, émelyítő büzt árasztó szeméthegeket, lángoló autóbuszokat és a rendőrség speciális alakulataival heves összecsapásokban megütköző helyi lakoságot mutatták rendre, szerte a nagyvilágban.

Noha azóta már számtalan más vezető hír vette át a nápolyi szemébtotrány *breaking news*-szerepét a világmédiában – így például a nyáron a grúz–orosz konfliktus vagy ősz-től a globális pénzüpi válság –, ami ott lent, Délen történt, s történik ma is, nem véletlenül rázta föl – ha csak rövid ideig is, és többnyire csak a szenzáció erejével – a világ közvéleményét. Igaz ugyan, hogy a legtöbben az oly régóta szokásos – a *Mezzogiorno* avagy *Sud* népét lefitymáló – módon reagáltak az eseményekre, s azokat olyan kulturális jelenségeként állították be, ami csak ezzel a felelőtlen „camorrista” avagy „briganti népséggel” fordulhat elő; nem kevesen akadtak olyanok is, akik pontosan tudták, hogy nem csupán lokális probléma az, ami Nápoly környékén – cseppet sem mellesleg: egy európai uniós tagállam kellős közepén – zajlik. Bármilyen helyi kulturális sajátosságok határozzák is meg ugyanis a déli „szemétválságot” (*emergenza rifiuti*), sokkal többről van itt szó, mint egy ország rosszul menedzselte tartományának sajátos belügyéről. Miként a világméretű pénzüpi válság s az abból következő világgazdasági válság sem csupán az amerikai hitel-

* Nápoly (Napoli) recens gúnyneve az olasz médiában, a szóösszetétel első tagja a „szemét” (*rifiuto*) szóból, a második a „város” (ti. a gör. eredetű *polisz*) szóból származik. Ismert a *Monezzopoli* változat is, mely szóösszetétel előtagja a nápolyi *monnezza* vagy *munnezza* (‘szemét’) szóból származik.

¹ A nápolyi metróval kapcsolatban lásd újabban interjúmat Alessandro Mendinivel, a Művészeti Állomások (*Stazioni dell’Arte*) spiritus rectorával: *Kortárs témapark a nápolyi metróban*, Építészfórum 2008. május 13. (www.epiteszforum.hu/node/8832).

válság (*subprime mortgage crisis*) véletlenszerű következménye, úgy a nápolyi szemétmizéria is csupán tünete egy a mélyben régóta lappangó sokkal nagyobb válságnak. Roberto Saviano, a nápolyi szervezett bűnözést, vagyis a camorra működését mindezülig legjelentősebb hatással bemutató, fiatal nápolyi kultúranthropológus nem véletlenül jegyezte már meg 2006-os, azóta világszenzációvá lett s filmvásznon is megelevenedő, *Gomorra* című könyvében, hogy a nápolyi és casertai mezőkön, az illegális szemétlerekben burjánzó szemét tulajdonképpen az itáliai ipari termelés afféle „lakmuszpapírja” (*cartine al tornasole*). Nápoly környékén ma olyan benyomásunk alakulhat ki Saviano szerint, mintha a pusztuló civilizáció romjain járkálnánk, a kereskedelem és a piacok magából kiakadt szemétének archeológiai rétegein.² „Campania belterületein sétálni olyan, mint az ipar minden termékének bűzét belelegezni” – írja Saviano, aki egyébként könyvének utolsó fejezetét (*Terra dei fuochi*) a térséget immár 1994 óta hol látványosabban, hol kevésbé szembetűnő módon sújtó szemétválságnak szentelte.³ A fejezetet a szerző melleleg egy olyan fejtegetéssel kezdi, amely szerint korunk gazdasági folyamatait a maguk teljességében szinte lehetetlen elképzelni, hiszen nem állnak rendelkezésünkre a képi megjelenítést segítő „fiziognómiai” technikák (*fisionomie da visualizzare*), s képtelenség olyan pontos *organigramot* megrajzolni, amely a maga ikonikus tömörségével képes egyöntetűen visszaadni a kortárs gazdaságok komplexitását. Saviano szerint egyedül talán csak a levedlett bőr mintájára hátrahagyott szemét nyújthat megoldást a gazdaság összetett jelenségeinek képi reprezentációjára, vagyis minden bizonnyal a szemételepek a sokrétű gazdasági folyamatok leghitelesebb jelképei manapság.⁴ Francesco Anfossi a szemétkotrány apropójából írt *Dio non volta le spalle a Napoli* című könyvében, ha mégoly áttételesen is, de ugyancsak utal arra a tényre, hogy a szemétválság nem csupán Nápoly ügye, de jóval inkább a súlyos gazdasági, kulturális és társadalmi feszültségektől terhelt Olaszországé, illetve általában a fejlett nyugati civilizációé.⁵ S noha Anfossi elsősorban Olaszország lakosaival kapcsolatban jelenti ki – a nápolyi Benedetto Croce nyomán –, hogy mindannyiukban akad valaminő „nápolyság” (*napoletanità*), a szemétválságnak köszönhetően azonban bizvást kijelenthető az is, hogy a modern civilizáció minden tagja egy csöppet nápolyi manapság, s ezt nem csupán az Európa déli periferiáján élőkkel rokonszenvező, a keleti periferiáról származó szolidaritás igénye mondatja velem.⁶ Hihetetlen mennyiségű szemét vándorol csak Európában, hol legálisan, hol illegálisan. Ez az iparág nemcsak a campaniai

² Lásd Roberto SAVIANO: *Gomorra. Viaggio nell'impero economico e nel sogno di dominio della camorra*, Mondadori, Milano, 2006, 313. (Magyar kiadása: *Gomorra. Utazás a nápolyi maffia, a camorra birodalmába*, ford. Bíró Júlia, Partvonal, Budapest, 2007.) A Fandango produkciójában 2008 májusában bemutatott, azóta Cannes-ban nagydíjat nyert és Oscar-díjra jelölt filmváltozatot Matteo Garrone rendezte, a forgatókönyvet Saviano és Garrone mellett Maurizio Braucci, Ugo Chiti, Gianni Di Gregorio és Massimo Gaudioso írták. A témában számos kevésbé híres, ám megalapozott munka jelent meg a közelmúltban is, pl. Isaia SALES: *Le strade della violenza. Malviventi e bande di camorra a Napoli*, L'ancora del mediterraneo, Napoli, 2006.

³ SAVIANO: *I. m.*, 314. (A teljes fejezet: *Uo.*, 310–331.)

⁴ *Uo.*, 310.

⁵ Francesco ANFOSSI: *Dio non volta le spalle a Napoli*, Paoline, Milano, 2008, 15. Vö. még *Uo.*, 16–17.

⁶ *Uo.*, 18.

camorra számára jelenti a legjövödelmezőbb kereseti forrást, az unióban másutt is nagy a sürgés-forgás ezen a területen. Talán már elfeledkezett a hazai közvélemény a 2007-es magyar szemébotrányról, amikor illegális úton több ezer tonna németországi hulladék hazánkba szállításáról szólt a fáma, pedig minden valószínűség szerint ez a botránny csak a jéghegy csúcsa volt Magyarországon is.

„Szemetes szükségállapot” (*Emergenza rifiuti*)⁷

Anfossi könyvében egy helyütt megjegyzi, hogy Nápolyban a szükségállapot tulajdonképpen örökkévaló, ettől függetlenül a szemétválságnak is megvan a maga története, amely tulajdonképpen valamikor az 1980-as irpiniai földrengést követő helyreállítási munkálatok időszakában kezdődött, amikor a camorrának sikerült alapvető illegális hadállásokat kiépítenie a rekonstrukciós beruházások megvalósításában.⁸ Szigorúbb értelemben azonban csak 1994. február 11-től számítható a szemétválság története, az akkori államelnök, Carlo Azeglio Ciampi, ezen a napon kibocsátott dekrétumával ismerete el ugyanis először hivatalosan az olasz állam az akkor már jó ideje bontakozó válság meglétét.⁹ Ettől a naptól kezdve nevezik ki szinte végeláthatatlan számban a különleges megbízottakat (*commissari straordinari*) is a kérdésben, a tisztet elsőként egyébként Umberto Improta töltötte be 1996 márciusáig. Őt Antonio Rastrelli követte egészen 1999. január 18-ig. Rastrellit Andrea Losco váltotta 2000. május 10-ig, Loscót az 1993-tól 1997-ig nápolyi polgármester, Antonio Bassolino követte 2004 februárjáig, a 2000-től mindmáig Campania tartományi elnöki tisztét is betöltő Bassolinót Corrado Catenacci 2006. október 9-ig, Catenaccit Guido Bertolaso 2007. július 6-ig, Bertolasót Alessandro Pansa 2008. január 1-jéig, Pansát ügyvezetőként Umberto Cimmino mindössze tíz napig, Cimminót pedig a ma is hivatalban lévő Goffredo Sottile, illetve a 2008. május 26-ig tisztét betöltő Gianni De Gennaro váltotta. A csődbiztos Sottile mellett jelenleg ismét Guido Bertolaso a kormány különleges megbízottja a kérdésben május 21-e óta. A sok-sok különleges megbízott rendszeres időközönként szer-teágazó s bonyolult rendezési terveket dolgozott ki, meglehetősen alacsony hatásfokkal. Rastrelli 1997 júliusában kiadott *Piano Regionale* című intézkedési terve például két szemétegető (*inceneritore* vagy *termovalorizzatore*) megvalósítását, illetve hét olyan üzem létrehozását is előirányozta, amelyek égetésre alkalmas válogatott szemétbálák (*combustibile derivato dai rifiuti [cdr]*, illetve *ecoballe*) elkészítésére voltak hivatottak. Ezek azonban a legutóbbi időkig vagy nem épültek meg – többek között a lakosság tiltako-

⁷ A téma mindezedidáig legalaposabb feldolgozásai Rita PEDDITZI: *Rifitopolis. Napoli: dal Regno delle due Sicilie a capitale della monnezza*, Aliberti, Reggio nell’Emilia, 2008; Paolo RABITTI: *Ecoballe. Tutte le verità su discariche, inceneritori, smaltimento abusivo dei rifiuti. Testimonianza shock su Napoli e Campania*, Aliberti, Reggio nell’Emilia, 2008; Paolo CHIARIELLO: *Monnezzopoli. La grande truffa. L’industria dei rifiuti in Campania*, Tullio Pironti, Napoli, 2008.

⁸ „A Napoli l’emergenza è eterna”. ANFOSSI, *I. m.*, 17. Az 1980. november 23-i, a Richter-skála szerinti 6,9-es erejű földrengés közel háromezer áldozatot követelt Campaniában, Basilicatában és Pugliában.

⁹ A dekrétum az olasz „közlöny”, a *Gazzetta Ufficiale* 35. számában jelent meg február 12-én.

zása miatt –, vagy létrejöttek ugyan, de – mások mellett a camorra hathatós közbenjárásának köszönhetően – továbbra sem állítanak elő olyan bálákat valójában, amelyek ne tartalmaznának égetésük során súlyos környezetszennyezést garantáló, veszélyes vegyi hulladékokat.

A különleges megbízottak és kollégáik a legtöbb esetben elsősorban bürokratikusnak mondható munkája több okból is haszontalannak bizonyult az elmúlt másfél évtizedben. A sorozatos adminisztratív és technológiai természetű hibák ugyanis rendre politikai, ipari és a szervezett bűnözéshez köthető érdekek hátráltató erejével párosultak, s így valójában sosem teremtődtek meg a logisztikai feltételei annak, hogy a városi és ipari hulladék megfelelően kiépített és biztonságos szeméttelpekre jusson. Ugyancsak reménytelen vállalkozásnak tűnt a legutóbbi időkig az ökobálák gyártása, hiszen az azokat előállító üzemekbe már eleve nem megfelelően válogatott hulladék érkezik, s maguk a késve épült üzemek sem megfelelően végzik munkájukat. De ha még mindez működné is, maguk a szemétegetők mind a mai napig nem épültek fel, többek között a helyi lakosság tiltakozása miatt. E tiltakozó megmozdulásokat azonban nem csupán a természetes önvédelem, illetve a NIMBY-effektus motiválja, hiszen a „természetvédő forradalmárok” (*Masanielli ambientali*) fellépése mögött gyakran ugyancsak a camorra áll.¹⁰ Természetesen a szelektív hulladékgyűjtés rendszere sem alakult ki Campaniában érdemi módon, így a válogatott hulladék lényegében ma is mindössze 8%-át teszi ki az összhulladéktermelésnek a világ e fertályán. Igaz, a camorra a folyamat minden fázisában szerepet játszik, ám a szervezett bűnözés önmagában nem tudna hatékonyan tevékenykedni, ha nem találná meg partnereit a cégtulajdonosok és az önkormányzati politika világában. Az illegális megoldások ugyanis nagyságrendekkel csökkentik a cégek költségeit, így azok mindaddig érdekeltek a camorrával való együttműködésben, ameddig tehetik, s a korrump politika megteremti ezen illegális együttműködés feltételeit.¹¹ A camorra ugyanis sokkalta olcsóbban dolgozik, mint az állam, s paradox módon hatékonyabban is, tekintettel arra, hogy nem bajlódik a környezetvédelmi előírásokkal és eljárásokkal. Persze e költséghatékony áldásos tevékenységnek levét rendre az illegális szeméttelrakók környékén élők isszák meg.

Ilyen körülmények között alakult hát ki a szemétválság Dél-Itáliában, melynek legszembetűnőbb jelenségei az illegális szeméttelrakatok, s azoknak rendszeres felgyűjtása hol a feldühödött helyi lakosoktól, hol pedig magától a camorrától, amely eme rendkívül környezetszennyező módon tudja a leggyorsabban „eltüntetni” a szemetet, s különösen annak nemkívánatos, veszélyes komponenseit a tettek színhelyeiről. Az ipari jellegű hulladékok égetése azonban katasztrofális következményekkel jár, melyek közül a súlyosan rákkeltő dioxinfertőzés a legijesztőbb tünet. Persze az illegális ége-

¹⁰ A NIMBY mozaikszava az angol „Not in my backyard” kifejezéséből származik, magyarul kb. a 'bárhol, de nem az én kertemben' fordulatának felel meg. „Spesso, dietro certi Masanielli ambientali si celano interessi poco puliti.” ANFOSSI, *I. m.*, 24. (Tommaso Aniello d'Amalfi, ismertebb nevén Masaniello az 1647-es nápolyi felkelés kulcsfigurája volt, mitikus alakja a városi folklórban él tovább mind a mai napig, mint azt Anfossi metaforája is mutatja.)

¹¹ Lásd SAVIANO: *I. m.*, 318.

tés hatásaihoz mérten nem különben drámaiak az illegális szemétkerakóhelyek környezetkárosító hatásai. A nem megfelelő módon épített lerakódóhely ugyanis nem véd attól, hogy a mérgező anyagok bemosódjanak a termőtalajba vagy elérjék az ivóvízbázist, miként a nem kívánatos légszennyeződéstől sem óvják meg környékük lakosságát. Nápoly körül két területet tartanak számon a válságtól legsúlyosabban érintettek között. Az egyiket immár a „halál háromszögének” (*triangolo della morte*) nevezik; ez a félben maradt szemétkerakóművéről elhíresült Acerra, Marigliano és a néhai Giordano Bruno szülővárosa, Nola között terül el, s ijesztő nevét egy 2004-ben publikált tudományos közleménytől kapta, amely egyértelműen kimutatta a régióban újrászerezően megnövekedett rákos megbetegedések és az illegális szemétkerakók illetve szemétkerakók egészségkárosító hatásai közötti összefüggést.¹² A másik terület Nápolytól északra található, s a „tüzek földjének” (*terra dei fuochi*) nevezik immár jó ideje, különösen Saviano világhírű *Gomorrájának* megjelenése óta, hiszen a szerző már idézett, utolsó fejezetének adta ezt a címet.¹³ A *La Terra dei Fuochi* című közösségi honlap tanúsága szerint százával gyúlnak e földön ma is az apróbb illegális máglyák, rendre a legveszedelmesebb ipari hulladékokból.¹⁴ Mint már említettem, a dioxinfertőzés az illegális szemétkerakóipar legégetőbb egészségügyi következménye. Ez ma már olyan drámai méreteket ölt, hogy a legendás campaniai mezőgazdasági termékek, mint a casertai bivalytejből készült mozzarella, a csak ezen a környéken termesztett – a brokkolival közeli rokon – friarielli vagy a Vezúv oldalában megélt szőlőből készített híres Lachrima Christi nevű bor exportja drámai méreteken csökkent az utóbbi években. A földművelők és állattenyésztők válságos helyzete paradox módon azonban csak növeli a camorra étvágát, amennyiben a csődbe jutó tulajdonosok parlagon heverő, s így rendkívül olcsón felvásárolható termőföldjei kitűnő helyszínéül szolgálnak az újabb illegális szemétkerakóknak.¹⁵

Az 1994 óta tartó válság első igazi kicsúcsosodása 2001-re esett, akkor csakúgy, mint a 2007–2008-as események idején végül Itália más tartományaiba – Toscanába, Umbriába, Emilia Romagnába – és Németországba szállították a helyben újra megnyitott serrei és castelvoturnói szemétkerakóktól sem befogadható mennyiségű szemétkerakót, illetve a Caivanóban, Avellinóban és Santa Maria Capua Veterében 2001-ben, a Giuglianóban, Casalduniban és Tufinóban 2002-ben és a Battipagliában 2003-ban létesített ököbála-készítő üzemekben szortírozták a hulladék egy jelentős részét. Nápoly és környéke ugyanakkor abban az időben is tömve volt szemétkerakóval, a konténerekben és az utcákon hegyekben állt a kommunális hulladék, erről a városban tanuló egyetemi hallgatóként a saját szememmel is volt módomban meggyőződni, miként a szelektív hulladékgyűjtés teljes csődjéről is. Hiába is gyűjtöttük szokatlanul alapos háziurunk (*padrone*)

¹² Kathryn L. SENIOR – Alfredo MAZZA: *Italian „Triangle of Death” Linked to Waste Crisis*, *The Lancet Oncology* 5/9. (2004. szeptember), 525–527.

¹³ SAVIANO: *I. m.*, 310–331.

¹⁴ A ma is mindennapos tüzgyűjtésekről megdöbbentő videódokumentáció érhető el a www.laterradeifuochi.it honlapon.

¹⁵ SAVIANO: *I. m.*, 326–327.

gondosan kifundált rendszere szerint színes zacskókban szelektíven a szemetet, a gyűjtőkonténerekben aztán a szivárvány minden színében pompázó halmazokban kötött ki minden aprólékosan szétválogatott szemétféle.

2007 decemberének utolsó napjaiban és 2008 januárjának első felében főként azért figyelt fel a világ Nápolyra és környékére újfent, mert a lakosság ezúttal valósággal fellázadt a helyzet ellen, s Pianurában december 29-től rendszeressé váltak az összecsapások a rendőrség alakulatai és a helyi lakosság között, egyúttal drámai méreteket öltött a gyűjtogatás is, ezúttal azonban főként a tiltakozás igen hatásos, ám továbbra is elképesztően veszélyes formájaként. A válság immár olyan méretűvé vált, hogy az végképp kendőzhetetlenné lett egy európai uniós országban. A Prodi-, majd Berlusconi-kormány látványos lépésekre szánta hát el magát, s ezúttal a hadsereg is igen nagy számban képviselteti magát mind a szemétszállításban, mind pedig a szeméttelpek őrzésében. Dacára minden száznapos programnak, tucatnyi kihelyezett kormányülésnek és a rendkívüli kormány megbízottak látszólagos sürgésforgásának, a helyzet csaknem változatlan ma is; szeptember 27-én a *Jatevenne Day* elnevezésű chiaianói tiltakozó nagygyűlés például ismét összecsapásokba torkollott, s a januárban látottakra kísértetiesen hasonló képek jártak be, ezúttal elsősorban az olasz médiát: felborogatott autók, könnygáz és lángoló szeméthegek.

„A szemét napja” (*Monezza Day*)

Az az elképzelés, miszerint mindaz, ami ma Nápoly környékén zajlik, tulajdonképpen a nápolyiak sajátos kultúrájából fakad, még a fenntartható tervezés (*design for sustainability*) egyik legjelentősebb olasz képviselőjének, Ezio Manzininek szavaiból is visszhangzik. Manzini szerint a teljes reménytelenséggel szolgáló helyzet végsősoron a camorrának, a helyzethez szokott városiaknak és politikusoknak a hibája.¹⁶ Raffaele La Capria, a ma élő egyik leghíresebb nápolyi író sem vélekedik érdemben másképpen, a *Corriere della Sera* január 8-i számának önostorozó címlapsztorijában ő is elsősorban a nápolyiak rossz szokásainak, nemtörődömségének, a civil kurázi és a kezdeményezőkézség, a hitteles elit és a patrióta büszkeség hiányának számlájára írja a történeteket.¹⁷ Nem mindenki fogadja el azonban ezt a minden bizonnyal elnagyolt és részrehajló attitűdöt. Az a tízezres tömeg legalábbis semmiképp, aki a február 23-án a nápolyi Piazza Dantén rendezett *Il giorno del rifiuto*n (vagy másképp *Monezza Day*en) gyűlt össze Beppe Grillo, a népszerű genovai komikus és közszereplő hívására Dante – ezúttal kezében degeszre tömött szemetes zsákot tartó – szobra alatt. A teátrális gesztusoktól egyáltalán nem ide-

¹⁶ Manzinivel, a Politecnico di Milano professzorával Saint-Étienne-ben beszélgettem a kérdésről idén novemberben, vele készült interjúm teljes szövege a közeli jövőben az Építészfórumon jelenik majd meg. Lásd még Manziniék honlapját: www.sustainable-everyday.net.

¹⁷ Raffaele LA CAPRIA: *Cari napoletani, colpa anche nostra*, *Corriere della Sera* 2008. január 8. (www.corriere.it/cronache/08_gennaio_08/cari_napolitani_Colpa_nostra_La_Capria_8441b6ae-bdca-11dc-8e86-0003ba99c667.shtml).

genkedő Grillo beszédében mint északi egyenesen bocsánatot kért a déliektől, akiket szerinte kriminalizál az olasz és a világmédia annak érdekében, hogy elkendőzhessék azt a tényt, hogy Nápoly környékén bizony nemcsak a helyiek ipari és kommunális szeméttől van már szó jó ideje, de az északi nagyvállalatok illegálisan a térségbe juttatott veszélyes hulladékáról is, miként arról egyébként már Saviano is ír a *Gomorrában*.¹⁸ Grillo szerint a szemétválság a korrump politikai elitől és az illegális szemétkereskedelemben vagy éppen a szemétegetők megépítésében érdekelt cégektől tudatosan szervezett manipuláció.¹⁹ Nem vagytok camorristák, nem vagytok brigantik – fordult Grillo a nápolyiakhoz a *Monezza Day* színpadáról:

A ti balhétok nem most kezdődik, a ti válságotok 1861-ben kezdődött, amikor elmentek a Bourbonok. Íme ez hát, ami történt. Megérkezett Cialdini tábornok. Emlékeztek még Cialdinira? Eridjete, s nézzétek meg e vidék történelmét! Cialdini tízezerrel üldözte el a campaniaiakat, akik egy pillanattal azelőtt, a Bourbonok alatt még a Két Szicília [királyságának] alattvalói voltak, másnap pedig már brigantik. Az alattvalók útonállóká lettek. Ez egy olyan technika, ami azóta is működik. Azt akarják, hogy [megint] brigantik legyetek. S amikor brigantik vagytok, előáll a közrend problémája. S érkezik a gumibot.²⁰

Miután már-már demagóg tömörséggel felidézte Itália egyesítése történetének e keserves és nem éppen nagydobra vert fejezetét, az 1861 és 1870 közötti polgárháborús időszakot, melyet „olasz holokausztként” is emlegetnek, s amely egyes számítások szerint kétszázezer áldozatot követelt, Grillo az épp a *Monezza Day* idejében függetlenségét elnyert Koszovóra hívta fel az egybegyűltek figyelmét.²¹ Némi hatásszünetet követően pedig nemes egyszerűséggel kijelentette: „A franc egye meg, legyetek koszovóiak!” (*Diventate kosovari, vaffanculo!*)

¹⁸ „Il vescovo di Nola [Mons. Beniamino Depalma] definì il sud Italia la discarica abusiva dell'Italia ricca e industrializzata.” SAVIANO: *I. m.*, 316.

¹⁹ „Ho il sospetto che la spazzatura campana sia un pretesto per rilanciare gli inceneritori.” Beppe GRILLO: *Il tandem dei record*, Il Blog di Beppe Grillo, 2008. január 5. (www.beppegrillo.it/2008/01/il_tandem_dei_r/index.html).

²⁰ A szerző lejegyzése.

²¹ A brigantaggio szakirodalma csaknem kimeríthetetlen, íme néhány a fontosabbak közül: Gigi Di FIORE: *Contro storia dell'unità d'Italia: fatti e misfatti del Risorgimento*, Rizzoli, Milano, 2007; Salvatore SCARPINO: *La guerra cafona. Il brigantaggio meridionale contro lo Stato unitario*, Boroli, Milano, 2005; Carlo COPPOLA: *Contro storia dell'Unità d'Italia, ribellione popolare e repressione militare 1860–1865*, MCE Editore, Lecce, 2003; Francesco GAUDIOSO: *Brigantaggio, repressione e pentitismo nel Mezzogiorno preunitario*, Congedo, Galatina, 2002; Antonio CIANO: *I Savoia e il massacro del Sud*, Grandmelò, Roma, 1996; Carlo ALIANELLO: *La conquista del Sud. Il Risorgimento nell'Italia Meridionale*, Rusconi, Milano, 1994.

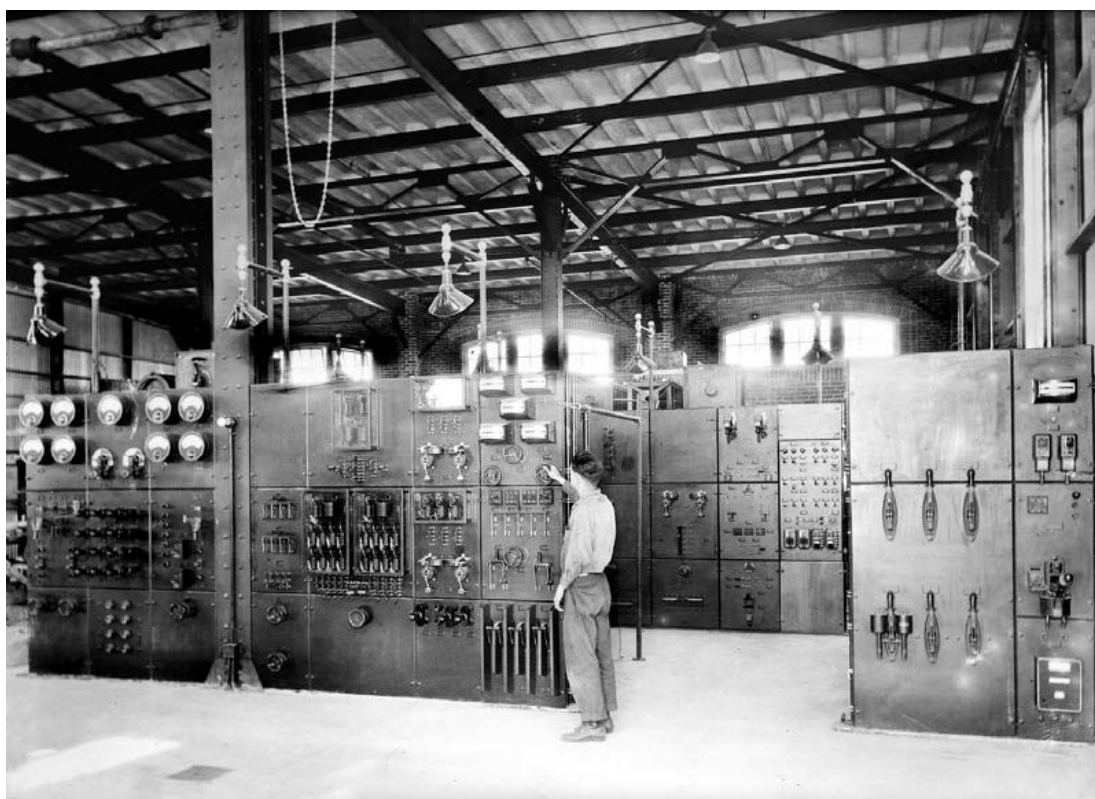
„A városi leves” (*La soupe de ville*)

A Nápoly környékén is szép számban előforduló szeparatistáknak talán tetszetős, ám nyilvánvalóan retorikai túlzásnak tekinthető kijelentés felvázolta elszakadási szcenárió semmiképpen sem kínálhat maradéktalan megoldást a déliek gondjaira, miként az Umberto Bossi vezette Lega Nord per l’indipendenza della Padania szeparatista politikája sem az. A nápolyi szemétbotrány ugyanis nem csupán regionális kérdés, de nem is pusztán az olaszok belügye, s épp ezért tarthat számot a Dél-Itáliától távol eső olvasók érdeklődésére is. A mégoly jól szervezett „szemétkezelés” (*waste management*) a maga biztonságosnak mondott szeméttelpeivel, égetőműveivel és a szelektív hulladékgyűjtés, az újrahasznosítás, az újragyártás és a nyersanyag-visszaforgatás módszerével egyetemben sem képes ugyanis érdemi alternatívát nyújtani egy olyan fenntartható dizájn-kultúrával szemben, amelyik a „lassú dizájn” (*slow design*) elveinek szellemében valós és nem manipulált igények és szükségletek kielégítését célozza meg, s a „tervezett elévülésen” (*planned* vagy *built-in obsolescence*) alapuló, végsősoron a profit maximalizálását biztosító „gyors” fogyasztói dizájn-kultúrával ellentétben főként a társadalmi jólét megteremtését tartja szem előtt mind gazdasági, mind kulturális mind pedig ökológiai értelemben.²² Előbb vagy utóbb véget kell hát érnie a Vance Packardtól elkeresztelt „tervezett szeméttelenségnek” (*planned wastefulness*), máskülönben nem csak a harmadik világot és a Nápolyhoz hasonló mediterrán nagyvárosokat fogja sújtani rendszeresen tartós szeméttválság a közeli jövőben. Ezt természetesen már akkor is tudni vélte a fenntartható dizájn-kultúra és fejlődési modell híveinek tábora, mielőtt a globális pénzüpi válság, s nyomában az 1929 óta nem tapasztalt világgazdasági válság felütötte volna a fejét. Az idei Saint-Étienne-i dizájnbiennálé, s különösen a John Thackara designteoretikustól kifundált *City Eco Lab* című kiállítás ötlete még azelőtt fogant, hogy a világ közvéleménye szembe-sült volna a világméretű válság tényével. Thackara már *In the Bubble* című, világsikerű könyvében is arra kereste a válaszokat, miként lehetséges a „meggondolatlan fejlődés” (*mindless development*) képletét a „dizájn-megfontoltság” (*design mindfulness*) modelljével felcserélni, Saint-Étienne-ben pedig már olyan jövőt vizionált kollégáival, amelyben a szupermodern kor antropológusaitól elkeresztelt nagyvárosi „nem-helyeken” (*non-lieux* vagy *non-place*) mezőgazdasági termelés folyik, s újra a lokális gazdaság veszi át a nyersanyaghiány miatt fenntarthatatlanná vált globális távolsági kereskedelem szerepét.²³ Ebben a perspektívában felértékelődnek a helyi adottságok és az alacsony technológiai és költségvetési követelményeket támaztó tervezői megoldások. Az immár a válságnak köszönhetően is lassuló világban pedig, ha akarjuk, ha nem, csökken majd a termékek

²² A tervezett elévülésről lásd Vance PACKARD: *The Waste-Makers. A Startling Revelation of Planned Wastefulness*, McKay, New York, 1960. Vö. a lassú dizájn-kultúra Fuad-Luke írta manifestójával: Alistair FUAD-LUKE: *Slow Theory. A Paradigm for Living Sustainably*, h. n., é. n., [17] (www.slowdesign.org/pdf/Slow%20design.pdf).

²³ Lásd John THACKARA: *In the Bubble. Designing in a Complex World*, MIT Press, Cambridge (Mass.), 2005, 7; Marc AUGÉ: *Non-places. An Introduction to the Anthropology of Supermodernity*, Verso, London – New York, 1995 (eredeti francia kiadása: *Non-Lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Seuil, Paris 1992); *Catalogue Biennale Internationale Design 2008 Saint-Étienne*, h. n., [2008], 80–97.

száma, s ezzel együtt a belőlük képződő hulladék mennyisége. Ennyi előnyünk legalább származik majd a válságból, ami azzal, hogy óhatatlanul is új magatartásformákra kényszeríti rá az emberiséget – jelesül az eddig döntő részt a fogyasztói kultúra élcsapataként tevékenykedő dizájnereket –, hosszabb távon immár nem csupán rémületes jövőképként állhat előttünk. Az *École Nationale Supérieure d'Architecture de Saint-Étienne* hallgatói által a *City Eco Lab* fő attrakciójaként felszolgált – a néhai ipari város rozsdáövezeteiben természetett zöldségekből főtt – „városi leves” (*soupe de ville*) szűrőcsölgéteése közben legalábbis a biennálé látogatói ilyesféle bizalommal tekinthettek a közei jövő felé.²⁴

Rádiódó-állomás, 1920-as évek

²⁴ A projektről részletesen lásd www.soupedeville.fr.